

מפסגת אסלאמאבאד למצור ימי: כישלון המשא ומתן והחרפת הלחץ האמריקאי על איראן

מאת אלדד שביט וסימה שיין | גיליון 2127 | 13 באפריל 2026

פסגת אסלאמאבאד הסתיימה ללא פריצת דרך, והמחישה כי סוגיית הגרעין היא עדיין בלב המחלוקת בין ארצות הברית לאיראן. מבחינת וושינגטון, התחייבות איראנית ברורה לא לפתח נשק גרעיני ולא לשמר יכולת פריצה אליו היא תנאי יסוד להסכם. מנגד, טהראן מתעקשת על זכותה להמשיך ולהעשיר אורניום בשטחה ורואה בדרישה האמריקאית ניסיון לכפות עליה כניעה מדינית בתנאים חד־צדדיים. על רקע זה, החלטת הנשיא טראמפ לעבור ממסלול של לחץ דיפלומטי למסלול של כפייה ימית באמצעות הטלת מצור על התנועה לנמלים איראניים מסמנת שלב חדש במשבר. מבחינת ארצות הברית, המהלך נועד לשלול מאיראן את מנוף הלחץ הגלום ביכולתה לאיים על חופש השיט במצרי הורמוז, אך הוא כרוך, בפגיעה בשוקי האנרגיה וחידוש העימות הישיר בין שני הצדדים. האיראנים מאיימים כי אם הנמלים שלהם לא יתפקדו אף נמל במדינות האזור לא יישאר בטוח, בשלב זה נראים שלושה כיוונים אפשריים להתפתחות: החרפה נוספת של הלחץ והעימות; המשך מגעים בתנאים של מצור ימי; או שימור הפוגה שברירית ללא הסכם.

מבחינת ישראל, מתחייב בשלב זה תיאום מדיני אסטרטגי הדוק עם ארצות הברית, במטרה להבטיח שהמאמץ האמריקאי לא יתמקד רק בסוגיית הורמוז, אלא יוסיף לכלול גם את בלימת רכיבי האיום הגרעיני, הטילי והאזורי של איראן.

מפגש הפסגה בין ממשל טראמפ למשטר האיראני באסלאמאבאד היה הראשון בדרג כה בכיר בין המדינות מאז הקמת הרפובליקה האסלאמית, וכן הפגישה הישירה הראשונה בין נציגיהן מאז פרישת ממשל טראמפ ב-2018 מהסכם הגרעין. הנכונות האיראנית לקיים את המפגש לאחר שבועות ארוכים שבהם איראן הותקפה שיקפה מצד אחד הכרה ברצינות האיומים שהשמיע הנשיא טראמפ אם לא יושג הסכם, ובה בעת רצון של המשטר להפגין עמדת כוח לאחר שהתמודד צבאית מול המעצמה העולמית וישראל, ושרד.

הצבתו של סגן הנשיא, ג'יי.די. ואנס כנושא ונותן מטעם הממשל האמריקאי, נתפסה על ידי האיראנים כחיובית מבחינתם. הן משום שהוא נחשב הבכיר ביותר בחוגי הממשל שהסתייג מההחלטה לפתוח במלחמה, והן משום שמחויבותו וקרבנותו לישראל פחותה מזו של הנשיא טראמפ ושני שליחיו האחרים למשא ומתן - ג'ראד קושנר וסטיב וויטקוף. אולם דווקא משום כך, כישלון השיחות, לאחר שעות ארוכות של התדיינות, מציבה אותו כיום קרוב יותר לנשיא, שמצידו חוזר ומבהיר כי על אף שהוא מעדיף פתרון דיפלומטי, נוכח העיקשות האיראנית הוא מוכן להעלות את רף הפעילות הצבאית.

כצפוי, בתום השיחות הטיל כל צד את האשמה בדבר כשלון על השני; סגן הנשיא ואנס הודיע כי האיראנים לא היו מוכנים להתחייב לחדול מחתירה לנשק גרעיני או ליכולת שתאפשר להם להגיע אליו במהירות. מן הצד האיראני נמסר כי האמריקאים הציגו דרישות מופרזות שנתפסו כניסיון לכפות עמדה חד צדדית, תוך סירוב לדרישת היסוד של טהראן ובראשן זכותה לתוכנית גרעין אזרחית, קרי, המשך העשרה על אדמת איראן. עם זאת, שני הצדדים נמנעו מלסגור את ערוץ המגעים. פקיסטן, שאירחה את השיחות ותווכה בין הצדדים, קראה להמשיך את הדיאלוג ולשימור ההפוגה בעימות הצבאי (שאמורה להסתיים ב-22 באפריל). לפי ה-WJS, בכירים באזור ובראשם מצרים, תורכיה וקטר לוחצים על וושינגטון לחזור למשא ומתן וכי שיחות נוספות בין שני הצדדים יתקיימו בתוך ימים.

כבעבר, גם בפסגת אסלאמאבאד הגיעו הצדדים למבוי סתום בסוגיה שהנשיא טראמפ מתעקש עליה יותר מכל: הגרעין. מבחינת הממשל, התחייבות איראנית ברורה לא לפתח נשק גרעיני היא תנאי יסוד להסכם, ולא עוד סעיף בסעיפי המשא ומתן. ואנס ניסח זאת במפורש לאחר השיחות והציג את הסירוב האיראני כגורם המרכזי לכישלון.

לצד סוגיות הגרעין ומצרי הורמוז, שתי מחלוקות נוספות נותרו בעינן. הראשונה היא סוגיית הכספים האיראניים המוקפאים. מקור איראני טען כי וושינגטון הסכימה עקרונית לשחרר נכסים מוקפאים, ובהם כ-6 מיליארד דולר המוחזקים בקטר, אך גורם אמריקאי הכחיש כי הושגה הבנה כזו. השנייה היא חוסר האמון האיראני הבסיסי ביחס לארצות הברית. אחרי כישלון השיחות הודגש מצד טהראן כי האמריקאים לא הצליחו "לייצר אמון", והמעבר המהיר מן השיחות לצעד ימי כוחני – האיום במצור – אך מחזק בעיני האיראנים את הטענה שוושינגטון מנצלת דיפלומטיה על מנת לייצר לגיטימציה ללחץ, ולא כדי להגיע להסכם מאוזן.

על הרקע הזה הודיע הנשיא טראמפ על החלטתו לעבור ממסלול של לחץ דיפלומטי לכפייה ימית ובמסגרתה הורה לחיל הים האמריקאי להטיל "לאלתר" מצור ימי על מצרי הורמוז. בהתאם הודיע פיקוד המרכז האמריקאי כי החל מ-13 באפריל (1700 שעון ישראל) יוטל סגר על כל כלי השייט שייצאו מנמלים איראניים או אלה שבדרכם לנמלים איראניים במפרץ עומאן ובמפרץ הערבי, הגם שהצי האמריקאי לא יגביל את תנועתם של כלי השייט אחרים. בה בעת, תנועה זו מאוימת על ידי איראן. בתקשורת האמריקאית דווח כי הנשיא שוקל בנוסף להורות גם על חידוש תקיפות מוגבלות באיראן וברשתות החברתיות הנשיא הבהיר כי איומיו על תשתיות המדינה האיראנית בעינם עומדים.

ההחלטה בדבר הטלת המצור מסמנת עליית מדרגה במשבר עם איראן. בראיון שנערך עימו לאחר החלטתו הבהיר טראמפ כי יידרש "קצת זמן" עד שהמהלך יהיה אפקטיבי, ציין שמדינות נוספות צפויות לסייע, והוסיף כי "בעיתוי מתאים" ארצות הברית עשויה לחזור ולחדש את התקיפות באיראן כדי להשלים את מה שעדיין לא הושמד. דברים אלה העבירו מסר כפול: העדפה ברורה ללחץ ימי מדורג במקום חזרה מיידית למערכה רחבה, אך בלי לוותר על איום צבאי מפורש - ובמשתמע גם אפשרות להמשך משא ומתן.

בתגובה נשמעים איומים מטהראן לפעול למניעת המצור הימי. יו"ר הפרלמנט, קליבאף, הזהיר כי ארצות הברית עוד תתגעגע למחיר הנפט היום, ברמז ברור להשלכות המצור, ובמקביל מאיימים גם למנוע פעילותם של כל הנמלים של מדינות המפרץ. אין ספק שהאיראנים ממשיכים לראות בחסימת המצר ובהשלכותיה על הכלכלה הגלובלית מנוף לחץ מרכזי על ארצות הברית. בהכרזתו על אודות המצור מבקש הממשל האמריקאי לשבור את המונופול האיראני על מנוף זה ולשלוט מטהראן את היכולת להפיק רווח פוליטי וכלכלי משליטה בפועל במעבר. אולם, מבחינת וושינגטון ברור גם שהמהלך יהיה כרוך במחירים: עליית מחירי נפט, השפעה על השווקים, ולחצים כלכליים גם על ארצות הברית עצמה. נראה כי בשלב זה הממשל מוכן לשלם את המחיר, בהנחה שהנזק הכלכלי והאסטרטגי שייגרם לאיראן יגרום לה למתן עמדותיה.

בה בעת, המשבר עם איראן משליך גם על הזירה הלבנונית. על רקע השיחות הצפויות להיפתח השבוע בווישינגטון בין ישראל ללבנון, הממשל האמריקאי מבקש לצמצם את הסיכון להסלמה בצפון, שעלולה לשבש את המאמץ הרחב מול איראן. עם זאת, כבר עתה ניכר פער בין הצדדים: ישראל רואה במהלך מסלול מדיני-ביטחוני שנועד לקדם שינוי במציאות מול חיזבאללה, בעוד לבנון מבקשת לקשור אותו להפסקת אש. פער זה עלול להפוך מוקד חיכוך נוסף בין ירושלים לווישינגטון, במיוחד אם הבית הלבן יראה בריסון ישראלי במלחמה בלבנון תנאי לשימור ההפוגה האזורית.

בנקודת הזמן הנוכחית, הדילמה של הנשיא טראמפ מתמקדת בשאלה איזו מדיניות שינקוט, תקיפה או אי-תקיפה, תגרום לו פחות נזק. ראשית, הוא מבקש לצייר דימוי של מנהיג שלא ויתר על דרישת היסוד בתחום הגרעין, גם כאשר ניסה מסלול דיפלומטי. מבחינתו, ריכוך הדרישה הזאת דינו להיתפס כחולשה. שנית, הוא זקוק להישג מוחשי שניתן להציגו בפשטות לציבור האמריקאי: פתיחת הורמוז, פגיעה במנוף הלחץ האיראני והכחה לכך שהלחץ שהפעיל הניב תוצאה. שלישיית,

שיקול פוליטי פנימי מובהק: עצם העובדה שואנס, הנתפס כאחד הקולות הזהירים יותר ביחס להתערבות צבאית, הוביל את השיחות ואחר כך הודיע שהאיראנים הם שסירבו להתפשר, מסייעת לטראמפ לטעון כי וושינגטון מיצתה תחילה ערוץ דיפלומטי רציני. במישור הפנימי, דיווחים עיתונאיים שהציגו את ואנס כמסויג מהתקיפה מקשים עליו להרחיק את עצמו מצעדי הממשל. במילים אחרות, הודעת ואנס מסייעת לטראמפ מבית, אך היא אינה פותרת את הבעיה האסטרטגית שלו שכן הוא זקוק עדיין לתמונת ניצחון. לכן, גם אם אינו רוצה בהמשך מלחמה רחבה, הוא עלול להגיע למסקנה שאין לו ברירה אלא להחריף את הלחץ על איראן אם המצור הימי לא יניב תוצאה.

מן הצד האיראני, שיקולי היסוד שונים אך משלימים. המשטר האיראני מבין כי הורמוז הוא מנוף הלחץ המרכזי שלו ולכן אינה רוצה לוותר עליו בלי תמורה משמעותית: הקלות כלכליות, שחרור נכסים והכרה מסוימת במעמדה האזורי. במקביל, הוא אינו רוצה להצטייר כמי שסגר לחלוטין את הדלת לדיפלומטיה, ולכן הוא משאיר פתח צר להמשך מגעים. אך ככל שוושינגטון תמהר לעבור מלחץ דיפלומטי לצעד ימי כוחני, כך מתחזקת בטהראן ההערכה שארצות הברית אינה מחפשת הסדר אלא כניעה בתנאים אמריקאיים. מכאן שההיגיון האיראני הוא גם של עמידה בלחץ וגם של ניהול זמן: שימור מנופי הלחץ, השתיית וויתור בנושא הגרעין, ובחינה האם טראמפ יעדיף הארכת הפוגה והמשך משא ומתן על פני הידרדרות צבאית נוספת.

עם זאת, העובדה ששני הצדדים אינם מעוניינים, לפחות לפי שעה, בחזרה למלחמה רחבה, אינה שוללת את האפשרות שהם מתדרדרים לעברה. זאת, בין היתר נוכח התחושה בשני הצדדים כי ידם הייתה על העליונה בעימות הצבאי ולכן אין מבחינתם הצדקה לסגת מדרישות היסוד מרחיקות הלכת שלהם.

מכאן נגזרים שלושה תרחישים מרכזיים אפשריים:

התרחיש הראשון - החרפה נוספת. זו יכולה ללבוש שתי צורות: מצור אפקטיבי, אכיפה ימית אגרסיבית יותר, ואולי אף פגיעה ישירה בתשתיות ימיות איראניות; או לחלופין חזרה להסלמה צבאית רחבה אם איראן תגיב למצור, ויווצר עימות ישיר במרחב הימי. התרחיש הזה יעשה ריאלי יותר ככל שטראמפ יעריך שהמצור הימי לבדו אינו מספיק כדי לכפות את התוצאה המבוקשת.

התרחיש השני - המשך מגעים תחת מצור ימי. בתרחיש כזה, ארצות הברית מפעילה לחץ בים אך משאירה דלת פתוחה לסבב דיפלומטי נוסף, ואולי אף להארכת הפוגה מעבר ל-22 באפריל. טראמפ עשוי להציג תקיפות ולחץ, אך מבלי לסגור לעצמו את הדלת להסכם; איראן עשויה להימנע מטריקת דלת, מבלי לוותר מיידית על עמדותיה.

התרחיש השלישי - שימור הפוגה שברירת ללא הסכם, לצד מאבק ימי מתמשך ואכיפה אמריקאית גוברת. זהו מצב של "לא מלחמה, לא שלום": אין קריסה מיידית של הפוגה, אך גם אין התקדמות ממשית להסדר. בתרחיש כזה, כל אירוע ימי, כל תקלה באכיפה או כל הסלמה מצד שלוחיה של איראן באזור עלולים להפוך מחדש זרז למשבר חריף יותר. מבחינת ישראל, זהו מצב מורכב במיוחד, משום שהוא עלול לשלב חוסר ודאות מתמשך עם לחץ אמריקאי להימנע מצעדים שיסכנו את מאמץ הייצוב הימי.

משמעויות לישראל: נגזרות מכך שלוש מסקנות מעשיות. ראשית, עליה להבהיר לווישינגטון כי פתיחת הורמוז היא תנאי חשוב לייצוב, אך אינה יכולה להיות המדד היחיד להצלחת המאמץ להביא את איראן לווייתורים אסטרטגיים. מבחינתה, אין די בשיקום חופש השיט אם לא יחול שינוי ממשי ביכולות הגרעין והטילים של איראן. שנית, עליה לנהל תיאום אינטימי עם הממשל אשר לזירה הלבנונית ולהגדיר מראש מהם התנאים להחלת ריסון זמני של המאמץ הצבאי במלחמה מול חיזבאללה ומהם הקווים האדומים מבחינתה בהקשר זה. שלישית, עליה להיערך גם לאפשרות של לחץ אמריקאי עתידי לצמצם את פעילותה בזירה הצפונית, אם הבית הלבן יגיע למסקנה שזהו מחיר הכרחי לשימור הישג ימי חלק מול איראן.

בשורה התחתונה, המשבר בין ארצות הברית וישראל לבין איראן נקלע לשלב חדש. טראמפ עבר ממסלול של משא ומתן למסלול של כפייה ימית, אך עשה זאת לא כדי לפתור את בעיית מצרי הורמוז בלבד אלא כדי לנסות לכפות בהמשך תזוזה גם בסוגיית הגרעין - דרישת הליבה שלו. אלא שכל עוד מחלוקות היסוד נותרות בעינן, וכל עוד איראן רואה במעבר המהיר מלחץ דיפלומטי למצור ימי עליה אישוס לחוסר האמון הבסיסי שלה בארצות הברית, הסיכוי להסדר יציב יישאר מוגבל. עבור ישראל, שלב זה מחייב עירנות מדינית גבוהה, תיאום הדוק עם וושינגטון ומאמץ עקבי למנוע צמצום של הדיון האסטרטגי לסוגיית הורמוז בלבד.